

му доопрацюванню. Такий підхід може послужити протидії лобіюванню реалізації виключно відомчих, корпоративно-кланових, партійних та інших інтересів на шкоду загальним інтересам суспільства і держави.

Виникає запитання, чи завжди судова практика є критерієм істини? Очевидно, що не завжди, а лише тоді, коли вона: а) має належне підґрунтя, забезпечене кримінально-правовою наукою; б) заснована на загально-людських, демократичних цінностях; в) не підпорядкована окремим класовим, корпоративно-клановим чи партійним інтересам, а узгоджується з інтересами домінуючої частини суспільства; г) є соціально зумовленою і розумною; д) довела свою ефективність у забезпеченні досягнення цілей кримінально-правового регулювання в контексті прогресивного розвитку суспільства і держави.

Таким чином, наука кримінального права має постійно перебувати в неослабному генетичному зв'язку з практикою творення, тлумачення і застосування кримінального законодавства. У протилежному разі вона буде відірвана від наявної соціально-правової дійсності, реальності, тобто матиме чисто метафізичний характер.

В. П. Тихий, д.ю.н., професор, академік НАПрН України, віце-президент – керівник Київського регіонального центру НАПрН України

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ І МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Розглядається зв'язок кримінального та міжнародного права як галузей права та частин юридичної науки. Наводяться загальновизнані принципи і норми міжнародного права, закріплені в КК України.

Рассматривается связь международного и уголовного права как отрасли права и частей юридической науки. Приводятся общепризнанные принципы и нормы международного права, закрепленные в УК Украины.

The link of international and criminal law as branches of law and parts of legal science has been considered. The common principles and norms of international law embodied in the Criminal Code of Ukraine have been laid out.

Кримінальне право України тісно пов'язане з міжнародним правом і, зокрема, такою його галуззю, як міжнародне кримінальне право. Цей зв'язок передусім полягає в тому, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права є однією з першооснов законодавства України,

в тому числі й кримінального. Зв'язок кримінального права України з міжнародним правом полягає і в тому, що кримінальне право виконує охоронну функцію стосовно інших галузей внутрішнього і міжнародного права.

Україна як член міжнародного співтовариства визначає пріоритет норм міжнародного права перед нормами національного права. Ці положення були проголошені в Декларації про державний суверенітет України і закріплені в Конституції України. Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права (ст. 18 Конституції України). Загальновизнані принципи і норми міжнародного права містяться у відповідних міжнародно-правових актах.

Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надає Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (ч. 1 ст. 9 Конституції України). Відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України» згода на обов'язковість міжнародного договору надається Верховною Радою України у формі закону, невід'ємною частиною якого є текст міжнародного договору. Застосовуються міжнародні договори в порядку, передбаченому для національного законодавства. Однак, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Згідно з Конституцією України, укладення міжнародних договорів, які їй суперечать, можливе лише після внесення до Основного Закону відповідних змін (ч. 2 ст. 9). Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності України, а також не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 157). Висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що подаються до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість, дає Конституційний Суд України за зверненням Президента України або Кабінету Міністрів України (ч. 1 ст. 151).

За своїм змістом Кримінальний кодекс України повною мірою відповідає міжнародним вимогам демократичної, соціальної, правової держави, визнанням людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю, керуючись принципами верховенства права, утвердження і всебічного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, законності, рівності перед кримінальним законом, гуманності кримінального закону та покарання, індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання.

КК України закріплює такі загально визнані принципи і норми міжнародного права, які стосуються кримінального права:

- *nullum crimen, nullum poena sine lege* (немає злочину, немає покарання без зазначення про це в законі);
- застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено;
- *Cogitationes poenae nemo patitur* (ніхто не підлягає покаранню за думки);
- підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК;
- особистої і винної відповідальності фізичної особи;
- ніхто не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу;
- злочинність і караність діяння визначаються законами про кримінальну відповідальність, що діяли на час учинення цього діяння. Закони про кримінальну відповідальність, що встановлюють або посилюють кримінальну відповідальність, не мають зворотної дії у часі; закони про кримінальну відповідальність, які скасовують злочинність діяння або пом'якшують кримінальну відповідальність, мають зворотню дію; закони про кримінальну відповідальність, які частково пом'якшують відповідальність, або частково її підсилюють, мають зворотню дію в часі лише в тій частині, яка пом'якшує відповідальність;
- не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка відмовилася виконувати явно злочинний наказ або розпорядження;
- особа, яка виконала явно злочинний наказ або розпорядження, за діяння вчинене з метою виконання такого наказу чи розпорядження, підлягає кримінальній відповідальності на загальних підставах;
- відмова від покарання у виді смертної кари;

- забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам.

Норми міжнародного кримінального права про відповідальність за злочини міжнародного характеру реалізуються виключно через застосування норм Кримінального кодексу України судами України. Реалізація норм міжнародного кримінального права про відповідальність за міжнародні злочини може здійснюватися і самостійно міжнародними судами (трибуналами) із застосуванням до винних норм міжнародного кримінального права. Прикладом цього можуть слугувати діяльність Нюрнберзького і Токійського міжнародних трибуналів, а також міжнародних кримінальних трибуналів для колишньої Югославії і Руанди.

Зв'язок кримінального права з міжнародним правом зводиться і до того, що національні законодавства впливають на створення норм міжнародного права, а ціла низка правових інститутів регулюється нормами як міжнародного, так і кримінального права. Так, в Україні це дія закону про кримінальну відповідальність у просторі, стосовно іноземців та осіб без громадянства, осіб, які мають дипломатичну недоторканність, видачу злочинців і т. ін.

Відповідно до ч. 2 ст. 25 Конституції України забороняється видача (екстрадиція) громадян України іншій державі. Тобто ця заборона стосується лише національної, а не міжнародної юрисдикції. Вона має на меті гарантувати неупередженість судового розгляду, справедливість і законність покарань для своїх громадян.

Терміни «кримінальне право» і «міжнародне право» позначають не лише поняття відповідних галузей права, а й відповідні частини юридичної науки. Між цими науками також існує зв'язок.

Міжнародне право є однією з провідних галузей юридичної науки. Для кримінального права України, як і для інших його галузей, висновки та рекомендації науки міжнародного права мають важливе значення. Наука кримінального права використовує понятійний апарат міжнародного права. Розробка єдиної кримінально-правової політики держав у боротьбі з міжнародними злочинами, злочинами міжнародного характеру і транснаціональною злочинністю вимагає уніфікації кримінального права, однозначного тлумачення і застосування його норм.